

Майя Мороз,

кандидат педагогічних наук,
декан гуманітарно-педагогічного факультету,
Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського,
ORCID ID: 0000-0001-5187-0434
morozmaja@i.ua

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

У статті представлено науково-теоретичний аналіз методологічних підходів та принципів формування професійної компетентності майбутніх учителів музики. Мета статті полягає у теоретичному розгляді методологічних підходів та принципів формування професійної компетентності майбутніх учителів музики. Мета передбачає вирішення таких завдань: сутнісний аналіз дефініцій «методологія», «методологічний підхід» до формування компетентної особистості педагога; обґрунтування основних методологічних підходів до процесу формування професійної компетентності майбутніх фахівців у галузі мистецтва.

Розглянуто сукупність базових наукових підходів до формування професійної компетентності майбутніх учителів музики, які є взаємопов'язаними та основоположними для представленого дослідження, а саме: системний, компетентнісний, особистісно орієнтований, діяльнісний, полісуб'єктний, аксіологічний, акмеологічний, антропоцентричний, культурологічний, етнопедагогічний та інтегративний. Урахування запропонованих підходів до формування професійної компетентності майбутніх учителів музики дозволить досягнути очікуваного результату, а саме: сформовану професійну компетентність майбутніх фахівців, яка сприятиме творчій реалізації особистісного потенціалу, креативному впровадженню та реалізації інноваційних освітніх технологій у майбутньому та в процесі власної педагогічної діяльності.

Окреслено значущість етнопедагогічного та інтегративного підходів до формування професійної компетентності майбутніх учителів музики. Зазначено, що етнопедагогічний підхід ґрунтується на використанні знань про образи національної культури та етнокультурної вимірності докільця, етнічних символів українського народу.

Ключові слова: учитель музики, професійна компетентність, методологія, підходи, принципи, фахова підготовка.

Майя Мороз. Теоретико-методологические аспекты формирования профессиональной компетентности будущих учителей музыки

В статье представлен научно-теоретический анализ методологических подходов и принципов формирования профессиональной компетентности будущих учителей музыки. Цель статьи состоит в теоретическом рассмотрении методологических подходов и принципов формирования профессиональной компетентности будущих учителей музыки. Цель предполагает решение следующих задач: сущностный анализ дефиниций «методология», «методологический подход» к формированию компетентной личности педагога; обоснование основных методологических подходов к процессу формирования профессиональной компетентности будущих специалистов в сфере художественной отрасли.

Рассмотрены совокупность базовых научных подходов к формированию профессиональной компетентности будущих учителей музыки, которые являются взаимосвязанными и основополагающими для представленного исследования, а именно: системный, компетентностный, личностно ориентированный, деятельностный, полисубъектный, аксиологический, акмеологический, антропоцентрический, культурологический, этнопедагогический и интегративный. Учет предложенных подходов к формированию профессиональной компетентности будущих учителей музыки позволит достичь ожидаемого результата, а именно: сложившуюся профессиональную компетентность будущих специалистов, которая будет способствовать творческой реализации личностного потенциала, креативному внедрению и реализации инновационных образовательных технологий в будущем и в процессе собственной педагогической деятельности.

Определены значимость этнопедагогического и интегративного подходов к формированию профессиональной компетентности будущих учителей музыки. Отмечено, что этнопедагогический подход основывается на использовании знаний об образах национальной культуры и этнокультурной размерности окружающей среды, этнических символов украинского народа.

Ключевые слова: учитель музыки, профессиональная компетентность, методология, подходы, принципы, профессиональная подготовка.

Maya Moroz. Theoretical and methodological aspects of formation of professional competence of future music teachers

The article presents a scientific and theoretical analysis of methodological approaches and principles of formation of professional competence of future music teachers. The purpose of the article is to theoretically consider the methodological approaches and principles of formation of professional competence of future music teachers. The purpose involves solving the following tasks: essential analysis of the definitions of «methodology», «methodological approach» to the formation of a competent personality of the teacher; substantiation of the main methodological approaches to the process of formation of professional competence of future specialists in the field of art.

As a result of the theoretical analysis of the problem of formation of professional competence of future music teachers the methodology of scientific and pedagogical search from the point of view of philosophy of education and actually pedagogical science is substantiated. It was found that in the modernization of vocational education, the implementation of a competency-based approach to the training of future music teachers allows: to transform the knowledge concept in education into an innovative, professionally oriented; to ensure the intellectual and cultural development of the individual, the formation of basic and subject knowledge, skills, attitudes that should be possessed by future professionals after graduating from pedagogical college; motivate the desire to organize their work to achieve a successful result; achieve readiness to assess their own professional opportunities, the ability to relate them to the needs of the labor market, to appreciate the achievements of national, European and world cultures.

A set of basic scientific approaches to the formation of professional competence of future music teachers, which are interconnected and fundamental to the presented research, namely: systemic, competence, personality-oriented, activity, polysubjective, axiological, acmeological, anthropocentric, culturalological integrative. Taking into account the proposed approaches to the formation of professional competence of future music teachers will achieve the expected result, namely: the formed professional competence of future professionals, which will contribute to the creative realization of personal potential, creative implementation and implementation of innovative educational technologies in the future.

The importance of ethnopedagogical and integrative approaches to the formation of professional competence of future music teachers is outlined. It is noted that the ethnopedagogical

approach is based on the use of knowledge about the images of national culture and ethnocultural dimension of the environment, ethnic symbols of the Ukrainian people.

Key words: *music teacher, professional competence, methodology, approaches, principles, professional training.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. У сучасному суспільстві відбувається багато соціальних змін, які вимагають нових підходів до освіти й виховання молодого покоління. По-новому розглядаються особистість викладача освітніх закладів та його професійна компетентність, які сьогодні виявляються надзвичайно важливими в умовах забезпечення ефективності освітнього процесу. Спрямованість, цілі та зміст освіти XXI століття все більше орієнтуються на «вільний розвиток людини», на творчість, ініціативність, самостійність, мобільність, конкурентоздатність майбутнього педагога.

На сучасному етапі розвитку суспільства особистісно орієнтована парадигма освіти ставить нові вимоги до здійснення освітнього процесу. Значна увага звертається на максимальне розкриття потенціалу кожної людини, її саморозвитку, самовизначення та самореалізації.

Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. Аналіз педагогічної, психологічної, методичної літератури свідчить, що проблемі розвитку професійної компетентності майбутніх учителів приділяється належна увага. Концептуальні засади компетентнісного підходу викладено у працях Н. Бібік, І. Беха, О. Дубасенюк, В. Краєвського, Л. Лук'янової, Н. Ничкало, О. Пометун, О. Овчарук, О. Локшиної, О. Савченко та ін.

На вчителя покладена відповідальність за інтелектуальний та морально-естетичний розвиток молодого покоління. Проте виконання педагогом цих завдань залежить від того, наскільки адекватною є його професійна підготовка відповідно до вимог, поставлених суспільством перед системою державної освіти. Сьогодні важливого значення набувають питання художньо-естетичного розвитку та виховання школярів.

Реалізація завдань у сфері музичної освіти юного покоління, зокрема учнів закладів загальної середньої освіти, вимагає серйозної уваги до підготовки педагогічних працівників, формування в них відповідних професійних умінь. Повноцінне й досконале музично-естетичне виховання вчителів – шлях до піднесення загальної музичної культури всього суспільства.

Сучасний учитель музики – це фахівець, який повинен володіти досконалими психолого-педагогічними та спеціальними мистецькими знаннями, музично-виконавськими навичками, бути комунікативною, повноцінно сформованою особистістю, здатною, керуючись набутим досвідом, мобільно реагувати на вимоги часу та творчо реалізовувати власний професійний потенціал у музично-педагогічній діяльності. Іншими словами – учитель музики має бути професійно компетентним.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у теоретичному розгляді методологічних підходів та принципів формування професійної компетентності майбутніх учителів музики. Мета передбачає вирішення таких завдань: сутнісний аналіз дефініцій «методологія», «методологічний підхід» до формування компетентної особистості педагога; обґрунтування основних методологічних підходів до процесу формування професійної компетентності майбутніх фахівців у сфері мистецької галузі.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Методологія, на думку науковців, є не лише сукупністю знань, а й галуззю пізнавальної діяльності. Саме тому в методології розрізняють такі аспекти, як знаннєвий та діяльнісний.

На думку дослідника Г. Щедровицького, методологія – це, насамперед, рефлексія щодо власної діяльності, зорієнтована на подальшу діяльність на основі певного проєкту, плану чи програми. Учений зазначає, що методологія пізнає і проєктує саму себе, реалізуючись у діяльності. У цьому Г. Щедровицький убачає специфіку і сутність методології [6].

У контексті нашого дослідження методологію ми розглядаємо як систему наукових знань про пізнання феномена професійної компетентності майбутніх учителів музики, як систему методологічних знань і способів здобуття цих знань у процесі освітньої діяльності, що відображають фахову підготовку майбутніх учителів музики в педагогічному коледжі, як вчення про принципи, підходи та способи організації цієї підготовки, обґрунтовану програму і послідовність побудови експериментального педагогічного дослідження, вибір відповідних методів дослідження, практичного застосування та оцінки результатів.

У структурі методологічного знання низка науковців (В. Краєвський, П. Підкасистий, В. Сластьонін, Е. Юдін та інші) виділяє чотири рівні: філософський, загальнонауковий, конкретно-науковий і технологічний (процесуальний). Філософський рівень методології становлять загальні принципи пізнання, закони діалектики, положення гносеології й філософські принципи. Вся система філософського знання виконує методологічні функції. Другий рівень – загальнонауковий – являє собою теоретичні концепції, що застосовують до більшості наукових дисциплін. Йдеться, насамперед, про системний та діяльнісний підходи, характеристику різних типів наукових досліджень, їхні етапи і категорії, до яких відносимо гіпотезу, об'єкт і предмет дослідження, мету, завдання тощо. Третій рівень – конкретно-науковий – становить сукупність методів, принципів дослідження і процедур, які можуть застосовуватися в тій або іншій конкретній дисципліні. Методологія конкретної науки передбачає проблеми, які вважають специфічними для наукового пізнання в конкретній галузі, а також питання, що досліджуються на більш високих рівнях методології, наприклад, проблеми системного підходу, питання моделювання в педагогічних дослідженнях. Четвертий рівень – технологічний (процесуальний), до якого відносять методику і техніку дослідження, тобто набір процедур, що забезпечують одержання достовірного емпіричного матеріалу і його первинну обробку.

Існує ще один підхід до структурування методологічного знання, в якому науковці виділяють три рівні методології. Так, С. Гончаренко у своїх наукових дослідженнях розрізняє філософський, загальнонауковий та конкретно-науковий рівні методології. Перший рівень – філософські знання – охоплює філософські основи дослідження, його світоглядну функцію й загальнонаукові положення. Другий рівень – загальнонаукова методологія, що може бути представленою системним, синергетичним, діяльнісним, особистісно орієнтованим підходами, характеристикою різних типів наукових досліджень, їхніх етапів й елементів, зокрема, таких як гіпотеза, об'єкт і предмет дослідження, мета, завдання тощо. Третій рівень – конкретно-наукова методологія – визначає сукупність методів, принципів дослідження й процедур, які властиві для тієї чи іншої спеціальної дисципліни, наприклад, педагогіки [3, с. 87].

Усі перераховані підходи до структурування рівнів методології утворюють складну єдину систему, у межах якої між ними існує певна супідрядність. При цьому філософський рівень виступає змістовною основою будь-якого методологічного знання, оскільки визначає світоглядні підходи до процесу пізнання і перетворення дійсності. Саме положення філософії в її методологічній функції становлять найважливіші орієнтири для дослідників. Незважаючи на те, що сама по собі філософія не містить готового розв'язання наукових проблем або готових способів їхнього добування, вона вказує саме на шляхи пошуку, визначає загальну стратегію дослідження, допомагає визначити значення і місце всіх способів наукового пізнання. Таким чином простежується ієрархічний характер методологічного знання не

лише по вертикалі (тобто від філософських загальнонаукових положень до конкретно методологічного), але й по горизонталі (тобто йдеться про аналіз і узагальнення методологічних факторів і принципів).

У своєму дослідженні ми також керувалися низкою взаємопов'язаних методологічних підходів (з-поміж яких визначаємо системний, компетентнісний, особистісно зорієнтований, діяльнісний, полісуб'єктний, аксіологічний, акмеологічний, антропоцентричний, культурологічний, етнопедagogічний), які можна віднести до універсальної, загальнопедагогічної тривірневої класифікації.

Зупинимося докладніше на їх характеристичі.

Системний підхід належить до загальнонаукової методології і широко використовується в різних галузях науки. Використання системного підходу в педагогічних дослідженнях розглядається в роботах Т. Ільїної, С. Архангельського, Ю. Конаржевського та інших дослідників.

Поняття «система» (від грец. *sistema* – складене із частин ціле) потрактовується як: 1. «Порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням і взаємним зв'язком частин чого-небудь. 2. Сукупність будь-яких елементів, одиниць, частин, об'єднаних за спільною ознакою, призначенням. 3. Сукупність принципів, які є основою певного вчення. Сукупність способів, методів, прийомів здійснення певної дії» [2, с. 103].

Процес фахової підготовки майбутніх учителів музики – це складна багаторівнева система організації пізнавальної діяльності та практичної апробації засвоєного й управління ними. Значення системного підходу в нашому дослідженні полягає в тому, що за його допомогою розвиток професійної компетентності вчителів музики можна розглядати як цілісну систему, яка складається з кількох взаємопов'язаних і взаємообумовлених складників, що дозволяє виділити системоутворювальний фактор розвитку професійної компетентності, зокрема мету, розгляд об'єкта вивчення як системи; виявити системну побудову і сутність професійної компетентності майбутніх учителів; сконструювати модель і технологію її розвитку.

Використання системного підходу в процесі формування професійної компетентності майбутніх учителів музики забезпечує його теоретичне осмислення й практичну реалізацію у вигляді багатокомпонентного явища взаємозалежних елементів. Системний підхід є основним методологічним орієнтиром у пошукові шляхів професійного вдосконалення вчителів, його структурування й аналізу функціональних компонентів. Системність визначає трактування професійного розвитку майбутніх учителів музики в єдності загальнопедагогічних, мистецьких, психологічних та соціальних компонентів.

Ураховуючи спрямованість сучасного освітнього процесу на формування компетентностей особистості (ключових, предметних тощо), важливим для нашого дослідження є компетентнісний підхід. Основні положення компетентнісного підходу до освіти обґрунтовано у «Проекті ТЮНІНГ» (TUNING Project) [7], Проекті Європейської комісії «Налаштування освітніх структур в Європі» [5], а також у документах міжнародних організацій: ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, Ради Європи, ПРООН, Організації європейського співробітництва та розвитку, Міжнародного департаменту стандартів, Кабінету Міністрів України «Національна рамка кваліфікацій» (2011), МОН України «Комплекс нормативних документів для розробки складових галузевих стандартів вищої освіти» (2008).

Особлива увага до компетентнісного підходу в підготовці майбутніх учителів пояснюється тим фактором, що сьогодні важливим є не тільки те, що знає фахівець, але й те, що він уміє робити, як саме застосовує набуті знання та вміння в своїй професійній діяльності. Тому, розглядаючи професійну компетентність майбутнього вчителя музики, ми зосереджу-

емо свою увагу, насамперед, на рівні сформованості в студентів особистісних, змістовних та діяльнісних якостей, оскільки вважаємо їх головними чинниками становлення вчителя музики як компетентного, професійного фахівця. Компетентнісний підхід спрямовує освіту на формування цілої системи компетентностей (знань, умінь, навичок, ставлень тощо), котрими мають оволодіти студенти під час навчання.

Важливим чинником упровадження компетентнісного підходу вважаємо входження України до Болонського процесу. Болонська угода передбачала розробку і прийняття загальноєвропейських кваліфікаційних стандартів, в основі яких покладено компетентнісний підхід, який передбачає формування системи компетенцій для успішного життя особистості, її навчання та професійної реалізації. Необхідність реалізації компетентнісного підходу зумовлена також стрімкою загальною комп'ютеризацією населення. Людині потрібні навички критичного мислення з метою розумного використання інформації і контролювання потоку інформації.

З-поміж сутнісних ознак компетентнісного підходу в освіті виділяємо такі: формування і розвиток компетентностей, можливість побачити результат освітнього процесу з позиції запитів суспільства та потреб ринку праці, цільова орієнтація освіти, націленість на результат у діяльнісному вимірі, активізація суб'єктності у навчанні, технологічність (створення умов для активної соціальної дії, проєктної, дослідницької діяльності тощо).

Традиційна система освіти акцентувала основні зусилля на набутті знань, умінь і навичок, що абсолютизувало знання і формувало знаннєвий підхід до навчання. Основна увага при такому підході фокусувалась на самих знаннях, а те, для чого вони потрібні, залишалось поза увагою. Компетентнісний підхід переміщує акценти з процесу накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок в площину формування й розвитку у студентів – майбутніх учителів – здатності практично діяти і творчо застосовувати набуті знання і досвід у різних ситуаціях.

Компетентнісний підхід вимагає від викладача змістити акценти у своїй навчально-виховній діяльності з інформаційної до організаційно-методичної площини. У першому випадку викладач відіграє роль «ретранслятора знань», а в другому – організатора освітньої діяльності. Перехід до компетентнісного підходу переорієнтовує освіту з процесу навчання на його результат, зміщує акцент з накопичування нормативно визначених знань, умінь і навичок на формування й розвиток у студентів здатності практично діяти, застосовувати досвід успішних дій у конкретних ситуаціях. Такий підхід спрямовує увагу викладачів на організацію освітнього процесу на основі врахування затребуваності навчальних досягнень студента у суспільстві, забезпечує його спроможність відповідати реальним запитам динамічних змін ринку, а також формує «потенціал для швидкої безболісної адаптації як у майбутній професії, так і в соціальній структурі».

Компетентнісний підхід в освіті безпосередньо пов'язаний з особистісно орієнтованим (Ш. Амонашвілі, Г. Балл, І. Бех, Є. Бондаревська, О. Леонтьєв, О. Пехота, К. Роджерс, В. Семиченко, І. Якиманська та ін.) та діяльним підходами (Б. Ананьєв, Л. Божович, Л. Виготський, П. Гальперін, Г. Костюк, М. М'ясищев, С. Рубінштейн та ін.) до навчання. Адже він стосується саме особистості, яка досягає певного рівня розвитку та реалізовується саме у діяльності, в процесі виконання певного комплексу дій.

Особистісно орієнтований підхід передбачає врахування індивідуальних (фізіологічних, психічних) характеристик кожної особистості та закономірностей їх розвитку в процесі освітньої діяльності. Особлива увага звертається на інтереси, здібності, стан здоров'я, культуру навчальної діяльності тощо. У процесі особистісно орієнтованого навчання особистість стає центральною ланкою освітнього процесу, який передбачає задоволення її по-

треб у пізнанні, створення умов для її саморозвитку та подальшої самореалізації. Таким чином, особистісно зорієнтована освіта сприятиме становленню нового типу особистості, який передбачає принципово новий підхід до процесу формування професійної компетентності майбутніх учителів.

У нашому дослідженні особистісний підхід спрямований на визнання і врахування особистісно значущих характеристик, властивостей, якостей учителя музики в його фаховій діяльності; передбачає його активну роль у формуванні власної «Я-концепції», утвердження себе у фаховій діяльності. До змісту «Я-концепції» належать уявлення про особистісні характеристики і здібності індивіда, уявлення про можливості його взаємодії з іншими людьми та довіллям, ціннісні уявлення, пов'язані з об'єктом і діями, а також уявлення про цілі та ідеї, які можуть мати позитивну чи негативну спрямованість.

Особливе значення в процесі формування професійної компетентності майбутнього вчителя музики має діяльнісний підхід (Л. Виготський, І. Дичківська, С. Рубінштейн та ін.), який передбачає сукупність різноманітних видів діяльності студентів (навчальна, виконавська, практична), спрямованих на засвоєння та реалізацію необхідної системи професійних мистецьких знань та вмінь майбутніх фахівців.

Діяльнісний підхід дозволяє розглянути особливості творчої педагогічної діяльності майбутніх учителів музики; створити умови для саморозвитку студентів-музикантів за допомогою включення їх у різні види діяльності (виконавська, імпровізаційна, концертмейстерська, творчо-ігрова, дослідницька, проєктна та ін.); визначити зміст освіти, форми, методи для організації активності майбутніх учителів музики. Діяльнісний підхід передбачає розглядати педагогічні явища з позиції цілісного вивчення всіх компонентів діяльності: її цілей, мотивів, дій, операцій, способів регулювання, коригування, контролю та аналізу результатів, що досягаються. Цей підхід вимагає спеціальної роботи з формування діяльності студентів, з переведення їх у позицію суб'єкта пізнання, праці та спілкування, навчання його мети й планування діяльності, її організації та регулювання, контролю, самоаналізу і оцінці результатів діяльності.

Діяльнісний підхід вимагає переведення особистості в позицію суб'єкта пізнання, праці і спілкування. Це, своєю чергою, вимагає реалізації полісуб'єктного (діалогічного) підходу, який впливає з того, що сутність людини значно багатша, різнобічніша і складніша, ніж її діяльність. Полісуб'єктний підхід ґрунтується на вірі в позитивний потенціал людини, її необмежені творчі можливості постійного розвитку та самовдосконалення. Важливим при цьому є те, що активність особистості, її потреби в самовдосконаленні розглядаються не ізольовано. Вони розвиваються тільки в умовах взаємин з іншими людьми, побудованих за принципом діалогу. Полісуб'єктний підхід в єдності з особистісним і діяльнісним становлять сутність методології гуманістичної педагогіки, а також є підґрунтям фахової підготовки майбутнього вчителя музики.

Полісуб'єктний підхід забезпечує особистісно зорієнтований стиль відносин викладача закладів вищої освіти та студента. На нашу думку, цей стиль можна назвати гуманно-вимогливим, який сприяє формуванню професійної компетентності майбутніх учителів музики, оскільки викладач бачить перед собою творчу особистість студента, майбутнього компетентного фахівця, успішну людину, яка може й має в майбутньому досягти великих успіхів, стати професіоналом своєї справи.

Формування професійної компетентності майбутніх учителів музики здійснюється з урахуванням аксіологічного підходу до змісту професійної освіти, яка, відповідно до своїх особливостей (психолого-педагогічна та мистецька площина, наукове та художнє сприйняття), покликана сформувати систему цінностей, насамперед, загальнолюдських, загаль-

нокультурних. Адже для кожного майбутнього педагога, а особливо для вчителя музики, духовні цінності є домінуючими в процесі професійної підготовки. Розуміння цих цінностей сприятиме формуванню їх світоглядної культури, життєвого самовизначення і творчої індивідуальності. Урахування аксіологічного підходу дозволить здійснювати гармонійний розвиток усіх компонентів професійної компетентності особистості майбутнього вчителя музики, забезпечить формування її світогляду та культурного рівня.

Професійна педагогічна діяльність компетентного вчителя музики передбачає готовність педагога до самооцінки результатів своєї діяльності. Це дозволить здійснювати аналіз власних мистецьких та педагогічних досягнень та виявляти недоліки з метою їх усунення, а також спонукатиме до саморозвитку та самовдосконалення. Тобто, йдеться про акмеологічний підхід.

Акме (від грец. акме – найвищий ступінь, вершина чого-небудь) – період найвищого злету, розвитку, розквіту творчої діяльності. Акмеологія – «наука про закономірності, умови, фактори і стимули, що сприяють чи заважають самореалізації творчих потенціалів зрілих людей у процесі саморуку до вершин професіоналізму і продуктивної утворювальної діяльності, яка втілюється в соціально-значущих продуктах культур»; «наука про закономірності розвитку та функціонування найвищої творчої діяльності людини» [2, с. 34].

Окреслений підхід передбачає вивчення особистості з точки зору розвитку самоактуалізації її творчого потенціалу, самовдосконалення, самостійної професійної діяльності, системи підвищення кваліфікації (за Н. Кузьміною). За основу саморозвитку і самоорганізації береться потреба людини в нових досягненнях, прагнення до успіху та вдосконалення, активна життєва позиція, віра в свої можливості.

Важливим у нашому дослідженні є також антропологічний підхід до формування професійної компетентності майбутніх учителів музики. Це пояснюємо особливостями та специфікою їх діяльності, пов'язаною з вокальним та інструментальним виконавством, що вимагає досконалого знання фізіології, анатомії, психології, менталітету, національно-етнічних особливостей та закономірностей людини. Антропологічний підхід об'єднує в собі методи досліджень природних наук (біологія людини, анатомія і фізіологія людини, медицини тощо) і соціально-гуманітарних (археологія, історія, соціологія, етнографія, педагогіка, психологія, культурологія, філософія, етика і естетика, економіка, політологія тощо).

Антропологічний підхід дозволяє проаналізувати головний імператив епохи: Людина, як біосоціальна істота, не може взаємодіяти з природою та суспільством поза певних норм, цінностей, традицій, правил, тобто, іншими словами – не розвивається поза культурою. Отже, антропологічний підхід дозволяє проаналізувати еволюцію взаємодії людини, природи, суспільства в історичному, соціальному, біологічному контексті.

Формування професійної компетентності майбутніх учителів музики передбачає, на нашу думку, також і врахування культурологічного підходу. Культура при цьому розуміється як специфічний спосіб людської діяльності. Будучи універсальною характеристикою діяльності, вона, своєю чергою, ніби задає соціально-гуманістичну програму і зумовлює спрямованість того або іншого виду діяльності, її ціннісних типологічних особливостей і результатів. Таким чином, освоєння особистістю культури передбачає освоєння нею способів творчої діяльності.

Сучасні дослідження в галузі художньо-педагогічної освіти підтверджують традиційну роль мистецтва як засобу виховання. Мистецтву притаманна досить могутня соціокультурна сила, яка спроможна через естетичне виховання особистості змінювати сучасний світ на більш досконалий у майбутньому, але найголовнішою функцією мистецтва є вихо-

вання справжньої особистості, яка буде здатна до розпізнавання ідеалів краси, добра, честі, гідності, людяності.

Загальні питання реалізації культурологічного підходу в педагогічному процесі, його роль у розвитку теорії та практики виховання розглядалися у працях багатьох педагогів-культурологів. Роль культурологічної підготовки як важливого засобу формування професійної моделі поведінки, оволодіння теоретичними знаннями та практичними вміннями, методологічні та теоретичні проблеми культурологічної підготовки фахівців, базові принципи організації культурологічних дисциплін у вищій школі досліджувались у роботах В. Біблера, Б. Гершунського, А. Гуревича, Д. Лихачова. Ґрунтовні дослідження Л. Масол, Л. Волинської, М. Левченка, М. Резниченка, Л. Хомич дозволяють не лише реалізувати культурологічний та виховний потенціал окремих академічних дисциплін, але й закласти основи інтеграції на міжпредметному рівні [1, с. 47].

Теоретичне підґрунтя культурологічного підходу до навчання становить культурно-історична теорія розвитку людини, яку ще в 30-х роках минулого століття розробив Л. Виготський. Він зазначав, що будь-яка психічна функція в розвитку людини з'являється двічі: спочатку як діяльність колективна, соціальна, тобто як функція інтерпсихічна; другий раз – як діяльність індивідуальна, як внутрішній спосіб мислення, як функція інтрапсихічна.

Діяльність виховання – це специфічна діяльність людей, завдяки якій формуються нові психічні утворення (відбувається розвиток особистості) шляхом засвоєння нового. Процес засвоєння – це процес інтеріоризації діяльності спілкування, в якій тільки і може проявитися функція знака-слово, в другу сигнальну систему людини, із первинно зовнішньої, спільної діяльності в діяльність індивідуальну, тобто психічну діяльність того, хто вчиться.

Людина, дитина живе і навчається в конкретному соціокультурному середовищі, належить до певного етносу. У зв'язку з цим культурологічний підхід трансформується в етнопедагогічний. У такої трансформації виявляється єдність інтернаціонального (загальнолюдського), національного та індивідуального. В останні роки значення національного елемента у вихованні молоді недооцінювалося. Більш того, простежувалася тенденція ігнорування багатой спадщини національних культур, зокрема народної педагогіки. Між тим національна культура надає специфічний колорит середовищу, в якому функціонують різні освітні установи. Завдання педагогів у зв'язку з цим полягає в тому, щоб, з одного боку, вивчати, формувати це середовище, а з іншого – максимально використовувати його виховні можливості.

У дослідженні проблеми формування професійної компетентності майбутніх учителів музики ми керувалися також і низкою загальнонаукових принципів, серед яких виділяємо принципи об'єктивності, принцип сутнісного аналізу, принцип концептуальної єдності дослідження, генетичний принцип, принцип неперервної зміни, розвитку досліджуваних явищ тощо.

Основним принципом будь-якого наукового дослідження, на думку В. І. Загв'язинського, є методологічний принцип об'єктивності, суть якого полягає у різносторонньому врахуванні факторів і умов, в яких формуються та розвиваються ті чи інші явища [4]. При цьому передбачається адекватність, доказовість та обґрунтованість дослідницьких підходів і засобів, що сприяє одержанню істинних знань про об'єкт та виключенню суб'єктивізму, односторонності й упередженості процесу наукового дослідження. Необхідність доказовості припускає також альтернативний характер наукового пошуку, що означає знаходження та оцінку всіх можливих варіантів розв'язання проблеми, виявлення всіх точок зору на досліджуване питання. Альтернативність наукового пошуку передбачає висвітлення

поглядів чи шляхів розв'язання проблеми не лише з позицій загальноприйнятого її тлумачення, але й з науково-теоретичних позицій, що можуть бути кардинально протилежними. Об'єктивність наукового дослідження вимагає здійснення повного аналізу усіх існуючих логічних варіантів та альтернативних рішень.

Не менш важливим методологічним принципом є принцип сутнісного аналізу. Дотримання цього принципу передбачає визначення у досліджуваних явищах спільних, особливих й одиничних рис, розкриття їх внутрішньої структури, виявлення законів їхнього існування, умов і факторів розвитку та змін. Цей принцип припускає послідовний рух процесу дослідження від описової характеристики до аналізу та пояснення з наступним прогнозуванням розвитку педагогічних явищ і процесів.

Одним із загальнонаукових принципів є принцип концептуальної єдності дослідження, який полягає в послідовному дослідженні концепції. Недотримання означеного принципу призведе до порушення єдності й логіки у підходах та оцінках досліджуваного явища, внаслідок чого може виникнути проблема еkleктики (тобто змішування та плутанина в різнорідних і несумісних явищах, поняттях).

Розглядаючи досліджуване педагогічне явище чи поняття в контексті умов його походження, розвитку, а також функціонування в умовах соціальних змін, важливо дотримуватися генетичного принципу. Означений принцип виявляється не лише в дослідженні механізмів виникнення наявних ознак того чи іншого педагогічного процесу, а й у тому, що визначаються закономірності їхнього розвитку. Це дозволяє аналізувати і передбачати перспективні шляхи вдосконалення та цілеспрямованої організації освітнього процесу в закладах освіти.

Зважаючи на складність, багатофункціональність та динамічність педагогічного процесу, важливо вибудовувати науково-педагогічне дослідження, враховуючи безперервність змін та розвитку педагогічної системи в цілому і конкретних досліджуваних елементів зокрема. Тобто, йдеться про принцип неперервної зміни, розвитку досліджуваних явищ. У процесі розвитку функції багатьох елементів можуть істотно змінюватися, а окремі з них переходять у свою протилежність. Тому, наприклад, одне і те ж завдання, використане на різних етапах педагогічного процесу, може бути як продуктивним, так і малоефективним, якщо рівень завдання носитиме сталий (статичний) характер.

У нашому дослідженні має місце також принцип постійного зіставлення досягнутого, існуючого і можливого, що імовірно в перспективі. З цих позицій у дослідженні важливо бачити перспективу, тобто гармонійний різнобічний розвиток певного педагогічного явища, і порівнювати, зіставляти з цією перспективою досягнуте, існуюче. Отже, розглянуті характеристики загальнонаукових принципів, що є універсальними, застосовні до широкого кола наук з урахуванням особливостей, властивих тій або іншій сфері наукового пізнання (у тому числі й до нашої теми дослідження).

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Таким чином, урахування запропонованих методологічних підходів та принципів до формування професійної компетентності майбутніх учителів музики дозволить якісно спрямовувати фахову підготовку студентів з метою отримання кінцевого результату, а саме: сформованої професійної компетентності майбутніх фахівців, яка сприятиме творчій реалізації особистісного потенціалу, креативному впровадженню та реалізації інноваційних освітніх технологій в майбутньому, в процесі власної музично-педагогічної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Артюхова О.В. Культурологічний підхід до естетичного виховання студентів нефілологічних спеціальностей. Збірка наукових праць. Педагогічні науки. Випуск L, частина 2. 2008. Харків. С. 47–50.
2. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник української мови. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун». 2009. 1044 с.
3. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям. Київ; Вінниця: ТОВ «Планер». 2010. 278 с.
4. Загвязинский В.И. Исследовательская деятельность педагога: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. Москва: Издательский центр «Академия». 2006.
5. Проект Європейської комісії «Налаштування освітніх структур в Європі» / URL: <https://www.tempus.org.ua/uk/national-team-here/541-nalashtuvanna-osvitnih-struktur-v-jevropi-tuning-.html>.
6. Щедровицкий Г.П. Философия. Наука. Методология. Москва: ЛОГОС. 1997.
7. Tuning Educational Structures in Europe. 2000. URL: <http://tuning.unideusto.org/tuningeu>.

REFERENCES

1. Artyukhova O.V. (2008). Kul'turolohichnyy pidkhid do estetychnoho vykhovannya studentiv nefilolohichnykh spetsial'nostey [Culturological approach to aesthetic education of students of non-philological specialties]. Zbirka naukovykh prats'. Pedahohichni nauky. Vypusk L, chastyna 2. Kharkiv. s. 47–50 [in Ukrainian].
2. Busel V.T. (2009). Velykyy tлумachnyy slovnyk ukrayins'koyi movy [Large explanatory dictionary of the Ukrainian language]. Kyiv ; Irpin' : VTF «Perun». 1044 s. [in Ukrainian].
3. Honcharenko S.U. (2010). Pedahohichni doslidzhennya : Metodolohichni porady molodym naukovtsyam [Pedagogical research: Methodological advice for young scientists]. Kyiv; Vinnytsya: TOV firma «Planer». 278 s. [in Ukrainian].
4. Zagvjazinskij V.I. (2006). Issledovatel'skaja dejatel'nost' pedagoga [Research activities of the teacher]. ucheb. posobie dlja stud. vyssh. ped. ucheb. zavedenij. Moskva: Izdatel'skij centr «Akademija». [in Russian].
5. Proekt Yevropeys'koyi komisiyi «Nalashtuvannya osvitnikh struktur v Yevropi» [European Commission project «Setting up educational structures in Europe»]. URL: <https://www.tempus.org.ua/uk/national-team-here/541-nalashtuvanna-osvitnih-struktur-v-jevropi-tuning-.html> [in Ukrainian].
6. Shhedrovickij G.P. (1997). Filosofija. Nauka. Metodologija [Philosophy. The science. Methodology]. Moskva: LOGOS. 1997 [in Russian].
7. Tuning Educational Structures in Europe. (2000). URL: <http://tuning.unideusto.org/tuningeu>.